

MOJICA, L. *El yacimiento ibérico de la Ladera de San Antón (Orihuela, Alicante): revisión y propuesta de estudio*. Villena: Fundación Municipal José Mª Soler, 2013. 160 pàgs. [17 x 24].

Els museus espanyols atresoren una quantitat ingent de materials arqueològics, en molts casos procedents d'excavacions o de simples recollides d'objectes, efectuades força temps enrere. El procés evolutiu que s'acabà concretant en la conformació de l'Arqueologia com a disciplina pròpiament científica fou, en el cas peninsular, tardà, lent i desigual. Això comportà que durant els darrers decennis del segle XIX i principis del segle XX es duguessin a terme, en aquest marc, nombroses actuacions irregulars en jaciments arqueològics. Una part molt important d'aquests treballs es caracteritzaren per una manca clara de metodologia científica, tot i la bona voluntat que, en molts casos, els guiava. Sortosament, i malgrat la pèrdua evident d'informació que comportaren aquestes mancances tècniques i metodològiques respecte dels jaciments afectats, una part dels materials obtinguts foren dipositats en incipients museus locals o col·leccions particulars. El pas dels temps i l'evolució de les societats peninsulars ha donat lloc a que molts d'ells es trobin actualment dipositats en modernes institucions museístiques.

Alguns d'aquests fons dipositats en els museus han estat re-estudiats posteriorment, a partir de perspectives i metodologies actuals. Val a dir, però, que, desgraciadament, encara existeixen ingents quantitats de troballes que esperen aquesta imprescindible tasca de re-estudi. Nombrosos jaciments en què s'hi actuà en el seu moment, no han estat posteriorment objecte de cap altre treball de recerca, la qual cosa, sumada al fet que els materials obtinguts romanen gairebé inèdits, en la foscor dels magatzems, comporta que la informació disponible actualment sobre aquestes estacions consisteixi, en el millor dels casos, en notícies generalistes, parcialment errònies i esparses, condensades molt sovint en breus estudis de l'època. Dit d'una altra manera, informacions que projecten masses dubtes com per a ser emprades en estudis moderns. La solució passa, doncs, per efectuar el re-estudi d'aquests materials, i donar-los visibilitat i nova vida, és a dir, fer que esdevinguin útils per a la recerca. El treball de la Sra. Lidia Mojica García, *El yacimiento ibérico de la Ladera de San Antón (Orihuela, Alicante): revisión y propuesta de estudio* s'emmarca precisament en aquest context.

Es tracta d'un treball de poc més de 160 pàgines, editat per la *Fundación Municipal José Mª Soler*, de Villena (Alt Vinalopó, País Valencià). És una publicació senzilla, però prou cuidada. En aquest cas, representa també un volum més de la sèrie de publicacions que aquesta fundació du a terme amb els treballs guanyadors del premi d'investigació que promou, en aquest cas en la seva modalitat d'Arqueologia, any 2013. Val a dir que, com s'indica oportunament en la Introducció, estem també davant de la publicació del que fou originalment el Treball de fi de Màster de l'autora.

L'obra reuneix diverses virtuts. La primera i principal és, al nostre entendre, la que entronca amb els primers paràgrafs d'aquesta ressenya: el treball de l'autora permet que el jaciment ibèric de la Ladera de San Antón passi a formar part, novament i amb més contingut, de l'àmbit de la recerca sobre la cultura ibèrica a les comarques meridionals alacantines. La simple publicació de material inèdit o mal conegut (en aquest cas, ceràmic) procedent dels treballs efectuats a finals del segle XIX i principis del XX en aquest jaciment, i emmagatzemats actualment al Museu Arqueològic Comarcal d'Oriola, representa, de per sí, quelcom lloable i necessari, que caldria que es repetís amb molta més assiduïtat en molts altres casos.

L'autora es proposa dos objectius principals. Per una banda, dur a terme un estudi de tipus espacial a partir del punt de localització del jaciment i, per altra, realitzar l'estudi dels materials ceràmics d'època ibèrica, fins ara inèdits. Pel que fa al primer, probablement l'autora espere aquest enfocament més del que fora aconsellable, en funció del què el propi jaciment fa realment factible. En aquest sentit, resulta interessant, per exemple, l'estudi de visibilitat, realitzat amb eines SIG. Però, sens dubte, fora millor no haver inclòs alguns altres aspectes, com per exemple els apartats dedicats a l'urbanisme i a la fortificació del jaciment, o a l'estudi paleocarpològic i paleofaunístic, atès que l'absència total de dades acaba comportant que els continguts d'aquests capítols tinguin un alt component d'especulació, més que no pas d'anàlisi científic pròpiament dit.

El segon dels objectius, orientat, com dèiem, a l'estudi dels materials ceràmics d'època ibèrica procedents del jaciment, resulta en canvi més interessant: malgrat que no es tracta de materials especialment singulars, el correcte estudi tipològic-funcional efectuat per l'autora permet aportar noves dades respecte a aspectes cabdals com, per exemple, la cronologia de l'ocupació del lloc, a cavall entre finals de l'Ibèric antic i principis de l'Ibèric ple. Potser es podria apuntar, en tot cas, la conveniència d'haver homogeneïtzat la presentació gràfica d'aquests materials, ja que en algun cas els trobem en format làmina i en d'altres en format fitxa (amb text associat) sense que, al nostre entendre, es produeixin circumstàncies especials que ho justifiquin. De la mateixa forma, hauria estat també convenient que les làmines de materials fossin de majors dimensions. En darrer terme, es troba a faltar la descripció numèrica per tipus, que tan sols apareix en termes percentuals.

En definitiva, estem davant d'un treball interessant pel fet de revitalitzar i fer entrar en els cercles de la recerca un jaciment ibèric (i els seus materials mobles) que fins ara havia quedat un tant al marge. Les principals virtuts de l'obra són la intensa descripció historiogràfica que l'autora efectua en relació als treballs realitzats al jaciment i l'estudi dels materials ceràmics ibèrics. Amb tot, una revisió més intensa probablement hauria permès reorientar de manera important alguns aspectes (eliminar alguns apartats i capítols sense gaire contingut o que expliquen aspectes metodològics que no és necessari apuntar, polir aspectes puntuals del llenguatge, organització i presentació, que remetent, encara, al que és més propi d'un treball universitari i no tant d'un estudi pròpiament científic, homogeneïtzar la presentació gràfica dels materials ceràmics, etc.). Creiem que aquesta revisió hauria donat com a resultat un treball amb un format d'article científic, més que no pas de monografia, format que, al nostre entendre, hauria estat, en aquest cas, més adient.

DAVID GARCÍA I RUBERT
(Professor Universitat Oberta de Catalunya,
GRAP, Dpt. Prehistòria i H. Antiga, Universitat de Barcelona)

Traducción de la reseña anterior:

Los museos españoles atesoran una cantidad ingente de materiales arqueológicos, en muchos casos procedentes de excavaciones o de simples recogidas de objetos, efectuadas mucho tiempo

atrás. El proceso evolutivo que acabó concretándose en la conformación de la Arqueología como disciplina propiamente científica fue, en el caso peninsular, tardío, lento y desigual. Esto conllevó que durante los últimos decenios del siglo XIX y principios del siglo XX se llevaran a cabo, en este marco, numerosas actuaciones irregulares en yacimientos arqueológicos. Una parte muy importante de estos trabajos se caracterizaron por una falta evidente de metodología científica, pese a la buena voluntad que, en muchos casos, los guiaba. Afortunadamente, y a pesar de la pérdida evidente de información que comportaron estos problemas técnicos y metodológicos respecto de los yacimientos afectados, una parte de los materiales obtenidos fueron depositados en incipientes museos locales o colecciones particulares. El paso del tiempo y la evolución de las sociedades peninsulares ha dado lugar a que muchos de ellos se encuentren actualmente almacenados en modernas instituciones museísticas.

Algunos de estos fondos depositados en los museos han sido reestudiados posteriormente, a partir de perspectivas y metodologías actuales. A pesar de ello, existen todavía ingentes cantidades de hallazgos que esperan esta imprescindible tarea de reestudio. Numerosos yacimientos en los que se actuó en su momento, no han sido posteriormente objeto de ningún otro trabajo de investigación, circunstancia que, sumada al hecho de que los materiales obtenidos permanecen en general inéditos, en la oscuridad de los almacenes, comporta que la información disponible actualmente sobre estas estaciones consista, en el mejor de los casos, en noticias generalistas, parcialmente erróneas y dispersas, condensadas a menudo en breves estudios de la época. Dicho de otro modo, informaciones que proyectan excesivas dudas como para ser utilizadas en estudios modernos. La solución pasa, por lo tanto, por efectuar el reestudio de estos materiales y darles visibilidad y nueva vida, es decir, hacer que se conviertan en elementos útiles para la investigación. El trabajo de la Sra. Lidia Mojica García, *El yacimiento ibérico de la Ladera de San Antón (Orihuela, Alicante): revisión y propuesta de estudio* se enmarca precisamente en este contexto.

Se trata de un trabajo de poco más de 160 páginas, editado por la Fundación Municipal José Mª Soler, de Villena (Alicante, País Valenciano). Es una publicación sencilla, pero cuidada. En este caso, representa también un volumen más de la serie de publicaciones que esta fundación lleva a cabo con los trabajos ganadores del premio de investigación que promueve, en este caso en su modalidad de Arqueología, año 2013. Conviene apuntar que, como se indica oportunamente en la Introducción, estamos también ante la publicación de lo que fue originalmente el Trabajo de fin de Máster de la autora.

La obra reúne diversas virtudes. La primera y principal es, a nuestro entender, la que tronca con los primeros parágrafos de esta reseña: el trabajo de la autora permite que el yacimiento ibérico de la Ladera de San Antón pase a formar parte, nuevamente y con más contenido, del ámbito de la investigación sobre la cultura ibérica en las comarcas meridionales alicantinas. La simple publicación de material inédito o mal conocido (en este caso, cerámico) procedente de los trabajos efectuados a finales del siglo XIX y principios del XX en este yacimiento, y almacenador actualmente en el Museo Arqueológico Comarcal de Orihuela, representa, de por sí, algo loable y necesario, que convendría que se repitiera con mucha más asiduidad en muchos otros casos.

La autora se propone dos objetivos principales. Por un lado, llevar a cabo un estudio de tipo espacial a partir del punto de localización del yacimiento y, por otro, realizar el estudio de los materiales cerámicos de época ibérica, inéditos hasta el momento. Por lo que respecta al primero, probablemente la autora exprime este enfoque más de lo que sería aconsejable, en función de lo que el propio yacimiento permite. En este sentido, resulta interesante, por ejemplo, el estudio de visibilidad, realizado con herramientas SIG. Pero, sin duda, hubiera sido

mejor no haber incluido algún otro aspecto, como por ejemplo los apartados dedicados al urbanismo y a la fortificación del yacimiento, o al estudio paleo-carpológico y paleo-faunístico, ya que la ausencia total de datos acaba comportando que los contenidos de estos capítulos tengan un alto componente de especulación, y no tanto de análisis científico propiamente dicho.

El segundo de los objetivos, orientado, como decíamos, al estudio de los materiales cerámicos de época ibérica procedentes del yacimiento, resulta en cambio más interesante: pese a no tratarse de materiales especialmente singulares, el correcto estudio tipológico-funcional efectuado por la autora permite aportar nuevos datos respecto a aspectos esenciales como, por ejemplo, la cronología de la ocupación del lugar, a caballo entre finales del Ibérico antiguo y principios del Ibérico pleno. Quizás podríamos apuntar, en todo caso, la conveniencia de haber homogeneizado la presentación gráfica de estos materiales, ya que en algún caso los encontramos en formato lámina y en otros en formato ficha (con texto asociado) sin que, a nuestro entender, se den circunstancias especiales que lo justifiquen. De la misma forma, habría sido igualmente conveniente que las láminas de materiales fueran de mayores dimensiones. En último término, faltaría la descripción numérica por tipos, que tan solo aparece en términos porcentuales.

En definitiva, estamos ante un trabajo interesante por el hecho de revitalizar y reintroducir en los círculos de la investigación un yacimiento ibérico (y sus materiales muebles) que hasta el momento había quedado un tanto al margen. Las principales virtudes de la obra son la intensa descripción historiográfica que la autora efectúa en relación a los trabajos realizados en el yacimiento y el estudio de los materiales cerámicos ibéricos. Con todo, una revisión más intensa probablemente habría permitido reorientar de manera importante algunos aspectos (eliminar algunos apartados y capítulos sin excesivo contenido o que explican aspectos metodológicos que no es necesario apuntar, pulir aspectos puntuales del lenguaje, organización y presentación, que remiten, todavía, a lo que es más propio de un trabajo universitario y no tanto de un estudio propiamente científico, homogeneizar la presentación gráfica de los materiales cerámicos, etc.). Creemos que esta revisión habría dado como resultado un trabajo con un formato de artículo científico, y no tanto de monografía, formato que, a nuestro entender, habría sido, en este caso, más adecuado.

DAVID GARCÍA I RUBERT

(Profesor, Universitat Oberta de Catalunya

GRAP, Dpt. Prehistòria i H. Antiga, Universitat de Barcelona)